

gazete duvar

kitaP.

SAYI: 101 YIL: 2

Sarhoşların Perşembesi
İletişim Yayınları'ndan

Orhan Pamuk'un yeni romanı
Veba Geceleri'nden tadımlık bölüm

Sándor Márai'nin
gözünden toplum:
Sadakat ve yalan
arasında

4

Orhan Pamuk'un yeni romanı Veba Geceleri'nden tadımlık bölüm

14

İşin aslı nedir?

Soner Sert

18

**John ve Yves Berger ile
sanat muhabbeti**

Emek Erez

24

**Silsile: Geçmişin
kapanmayan yaraları**

Doğuş Sarpkaya

28

**Artun Ünsal: Sağ partiler CHP'den,
sol partiler TİP'ten doğdu**

Sadık Güleç

Sayı: 101 | Mart 2020

Yayın Sahibi**AND Gazetecilik ve Yayıncılık,****San. ve Tic. A.Ş. adına**

Vedat Zencir

Genel Yayın Yönetmeni

Ali Duran Topuz

İcra Kurulu Başkanı ve**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**

Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü

Anıl Mert Özsoy

Görsel Yönetmen

Özgür Akkaya

Katkıda Bulunanlar

Soner Sert, Emek Erez,

Doğuş Sarpkaya, Sadık Güleç,

Orhan Pamuk

Yönetim Yeri:

Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad.

Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234

Sarıyer/İstanbul

Santral (212) 3463601, Faks (212)

3463635

e-mail: info@gazeteduvar.com.tr

Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı,

haber ve fotoğrafların her türlü telif

hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık

Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin

alınmadan, kaynak gösterilmeden ve

link verilmeden iktibas edilemez.

Merhaba,

Bu sayımızda Sándor Márai'ni kapağımıza taşıdık. İşin Aslı, Judit ve Sonrası romanı Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlandı. Üç bölüme ayrılan romanda Márai, sadakat ve yalanı, gerçeği ve arzulananı, toplumsal ilişkilerdeki dürüstlüğü anlatıyor. Soner Sert yazdı.

John Berger ve oğlu Yves Berger'in bazen yaşama dair, çoğu zaman da sanat üzerine mektuplarla muhabbet ettiği metin "Top Sende 'Sanat Üzerine Yazışmalar'" Metis Yayıncılık tarafından yayımlandı. "Top Sende 'Sanat Üzerine Yazışmalar'", sanat üzerinden, gerçekçilik, adlandırma, direnme, umut ve zaman gibi konularda düşünmemizi sağlıyor. Emek Erez kaleme aldı.

Silsile, 12 Eylül sonrasının bölünmüş ailelerinin trajedilerine odaklanan bir roman. Bu dönemle ilgili okurun çok da şaşırmayacağı bir hikayesi var. Zaten Eren Aysan da okuru şaşırtmaya yönelmiyor. Aile sırrı okur için muammaya dönüşmüyor. Daha ilk bölümden Elâ'nın yaşamının değişeceğini anlıyorsunuz, dahası aile sırrının ne olduğunu da tahmin edebiliyorsunuz. Aysan, okuru Elâ'nın duygusal karmaşasının içine sürüklüyor. Roman karakteriyle empati kurmaya, onun yaşadığını anlamaya yönlendiriliyor okur. Doğuş Sarpkaya inceledi.

Bu zor günlerde Duvar Kitap okurlarına özel bir sürprizimiz var. Orhan Pamuk'un dört yıldır yazmakta olduğu Veba Geceleri adlı romanının 27. bölümünü yayımlıyoruz.

Olaylar 1901 yılında Ege'de hayali bir Osmanlı adası olan Minger'de geçer. Adanın nüfusunun yarısı Ortodoks, yarısı Müslümandır. Çin'den ve Hindistan'dan geldiğine inanılan, Asya'da milyonlarca kişiyi öldüren ve tarihte Üçüncü Veba Pandemisi diye bilinen veba salgınının Minger adasına varmasıyla Vali Sami Paşa karantina tedbirleri almaya başlar...

Marifet iltifata tabidir.

İyi okumalar...

Anıl Mert Özsoy

Orhan Pamuk'un yeni romanı Veba Geceleri'nden tadımlık bölüm

Orhan Pamuk'un dört yıldır yazmakta olduğu Veba Geceleri adlı romanının 27. bölümünü yayımlıyoruz. Olaylar 1901 yılında Ege'de hayali bir Osmanlı adası olan Minger'de geçer. Adanın nüfusunun yarısı Ortodoks, yarısı Müslümandır. Çin'den ve Hindistan'dan geldiğine inanılan, Asya'da milyonlarca kişiyi öldüren ve tarihte Üçüncü Veba Pandemisi diye bilinen veba salgınının Minger adasına varmasıyla Vali Sami Paşa karantina tedbirleri almaya başlar...

Vali Sami Paşa, Şeyh Hamdullah'ı karantina çabasına nasıl dahil etmesi gerektiğini çok düşündü. Şeyh'i beş yıl önce adaya tayin edildikten hemen sonra tanımıştı. Edebiyat zevki olan, sevimli, yumuşak bir adam gibi gözüküyordu o zaman gözüne. Belki hâlâ öyleydi. O ilk yıl hayattan, kitaplardan, maneviyattan çok sohbet etmişlerdi. Şimdi Şeyh'in bu dostluğa rağmen karantinayı delmesi hem arkadaşlıkları, hem de memleket için iyi olmayacak ve ne yazık ki iş uluslararası boyuta taşınacaktı.

Sonra Vali hâlâ çıkmakta olan iki Rumca gazeteden *Adekatos Arkadi*'nin başyazarı zindanda olduğu için *Neo Agnos* başyazarını huzura çağırıp Şeyh Hamdullah'ın tekkesinin dezenfekte edileceğini, eğer yarın gazete çıkacaksa işte bunu haber yapmasını istedi. "Bu konuda başka habere gerek yoktur" dedi. Daha önce de hapse attırdığı, birkaç kere gazetesini toplattığı bu Yunan milliyetçisi genç gazeteciye sanki bir kolera salgınıymış gibi "etüv makinasından yeni geçti!" gibi lüzumsuz bir yalan söyleyerek kuru erik, ceviz ve kahve ikram etti. Onu kapıdan uğurlarken de çok büyük bir buhran ve felaket yaşandığını, İstanbul'un ve dünyanın bu hususta çok hassas olduğunu, matbuatın görevinin Padişah hazretlerine ve devlete destek vermek olduğunu, yanlış bir şey yazarak başını gene belaya sokmamasını söyleyerek ve gülümseyerek tehdit etti.

Ertesi gün tahrirat kâtibi matbaadan yeni çıkmış *Neo Agnos* gazetesini getirdi. Mütercim kâtip dikkatle Rumcadan Türkçeye çevirdiği haberi Paşa'ya yüksek sesle okudu.

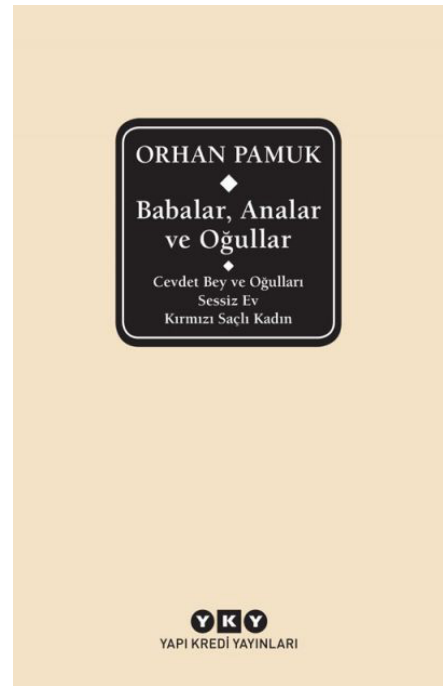
Paşa'nın "yazmayınız!" dediği şey haberde çok açık bir şekilde yazılmış, tulumbacıların Helveki tekkesi kapısından geri çevrildikleri bütün adaya ve dünyaya duyurulmuştu. Haberin havasında bu durumdan memnuniyet ve konuyu uzatma isteği seziliyordu. Bu haberin muska yazan şarlatan hocaları, onlara inanan köylüleri, öfkeli ve genç Girit göçmenlerini,

hatta bütün Müslümanları, en aydınlanmışlarını bile cesaretlendireceği ve karantina ve Vali karşıtı bir kıpırdanmaya yol açacağını Sami Paşa hemen gördü.

Haberi yapan gazeteci Manolis ile bir geçmişleri vardı. Üç dört yıl önce bir dönem cesur gazeteci Manolis belediye sorunlarını, sokakların pisliğini, rüşvet imalarını, tembel ve cahil memurları konu ederek Vali'yi ve Osmanlı bürokrasisini yıpratmaya çalışmıştı. Sabrı taşan ama hoşgörüsüz demesinler diye dişini sıkkan Vali, aracılar sokup havasını yumuşatmasını isteyip gazetesini kapatmak ile tehdit edince, gazeteci biraz yumuşamıştı. Ama bir süre sonra bu sefer Paşa'yı çok tedirgin eden "Hacı gemisi olayı"nda Paşa'yı ve karantinacıları suçlayan neşriyat başlayınca Paşa başka bir bahaneyle Manolis'i zindana attırmış, ama bir süre sonra İngiliz ve Fransız elçilerinin baskısı ve Mabeyn'den çekilen telgraflar sonucunda bırakmak zorunda kalmıştı.

Vali'ye şimdi tuhaf bir ihanet acısı veren şey, onu hapisten çıkarttıktan sonra her karşılaşmalarında Manolis'e gösterdiği özel yakınlığın boşuna olduğunu görmektir! Bir kere Splendid Oteli'nde karşılaştıklarında, Paşa Manolis'e at arabacılarıyla hamallar arasındaki kavgayı gazetesinde çok iyi yazdığını söylemiş, bilgi kaynaklarından dolayı onu tebrik etmiş ve Valiliğin Türkçe gazetesi olan *Havadis-i Minger*'de makalesini yayınlamak ve iki makale için de Vilayet bütçesinden peşin para ödemeyi teklif etmişti. Bir başka seferinde, Degüstasyon lokantasında karşılaştıklarında Paşa ona herkesin önünde iyi davranmış, Manolis'i masasına oturtmuş, ona soğanlı kefal çorbası ısmarlamış ve gazetesinin Levant'ın en takdire şayan gazetesi olduğunu herkesin duyabileceği bir şekilde söylemişti.

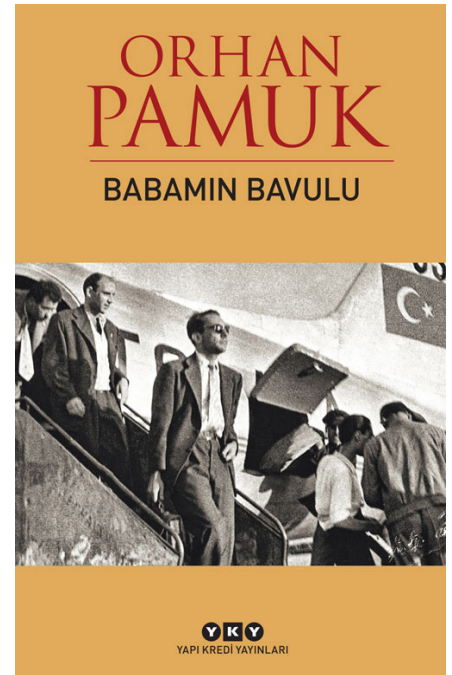

**Babalar, Analar ve Oğullar /
Cevdet Bey ve Oğulları – Sessiz
Ev – Kırmızı Saçlı Kadın** Orhan
Pamuk, 1152 syf., YKY, 2018.

Bütün bu yakınlıktan sonra Vali Paşa Manolis'in tekkeye alınmayan tulumbacıları haber yapmayacağından, küçük ricasının kabul edileceğinden emindi. Bu da Paşa'ya demek ki arada başka bir güç olduğunu, bu gücün de Manolis'e bu haberleri ve tabii eski yazılarını da kaleme aldirttiğini düşündürdü. Kimdi o güç? Paşa, gözüpek ve provakatör gazeteciyi zindana attırmaya, soğuk ve nemli hücrede onun burnunu bir kere daha sürtmeye ve ona baskı yaparak hacı gemileri haberlerini kimin yazdirttiğini öğrenmeye karar verdi. Manolis'i arayan sivil polisler nüshalarını topladıkları gazetenin yazıhanesinde ve Kora mahallesindeki kendi evinde değil ama saklandığı amcasının evinin bahçesinde kitap okurken (Hobbes: *Leviathan*) buldular onu ve derhal zindana göturdüler. Sonunda kalbi yumuşayan Paşa gazetecinin hapisanenin daha rahat ve salgından uzak ve güvenli batı kısmına konmasını istedi.

Bu noktada hikâyemizin daha iyi anlaşılması için üç yıl geriye gitmek ve bugün Vali Paşa'yı siyasi olarak zorlayan ve kişisel olarak hâlâ çok huzursuz eden, "Hacı Gemisi İsyani" olayını anlatmak istiyoruz. Bazı tarihçiler olaydan "İsyancı Hacılar Vakası" diye de söz ederken kabahatli olanın hacılar olduğunu ima ederler, ama doğru değildir bu.

1890'larda Hindistan'dan hacı gemileriyle Mekke ve Medine üzerinden bütün dünyaya dağılan kolera salgınlarını durdurmak için "Büyük Güçler" in baş vurduğu önlemlerden biri, hacı gemilerine döndükleri ülkelerde on günlük bir karantina daha koymaktı. Mesela Hicaz'da Osmanlılar'ın uyguladığı karantinaya güvenmeyen Fransızlar, Hac'dan Ceza-yir'e dönen Messagerie şirketinin Persepolis adlı gemisinin yolcularını memleketlerine, şehirlerine, köylerine dönmeden önce Fransız toprağı Ceza-yir'de zorunlu son bir karantinaya daha alıyorlardı.

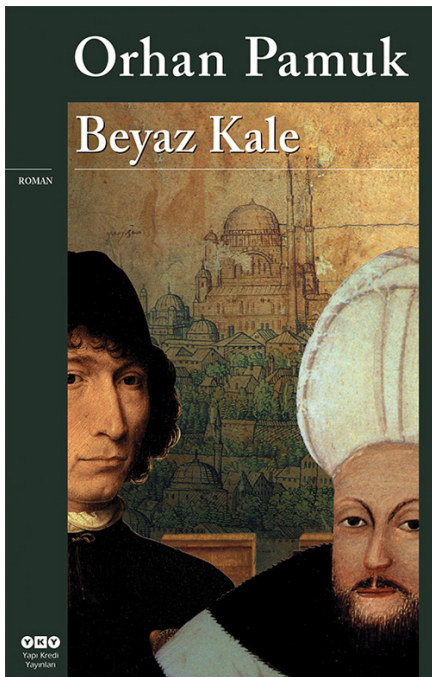

Babamın Bavulu, Orhan Pamuk,
88 syf., YKY, 2016.

Kendi Hicaz Karantina Teşkilatı'nın ilk yıllardaki zayıflığına, güvensizliğe dayanan bu önlemi Osmanlılar da uyguladılar. Hacıları geri getiren gemide sarı bayrak veya hastalıklı yolcu olsun olmasın, bu "ihtiyat karantinasının" uygulanmasını İstanbul'daki Karantina Heyeti, İmparatorluğun her köşesinde zorunlu kılmıştı.

Zaten meşakkatli ve çileli olan ve pek çok kişinin ölümüyle sonuçlanan (Bombay ve Karaçi'den gelen hacıların beşte birinin bu yolculuk sırasında ölmesi doğal karşılanırdı) büyük yolculuktan geri dönerken bir de memleketlerinde on gün karantinada beklemek bir çok hacıyı isyan ettiriyordu. Bu yüzden askerler de göreve çağrılmış, doktorlar pek çok yerde polis ve zabıtanın yardım istemişti. Minger gibi karantinahanenin yetersiz olduğu ya da eski yapıların köylü hacıların kontrole yetmediği küçük ada ve ücra limanlarda, tecrit ve bekleme mekânı olarak sağdan soldan alelacele bulunup kiralanmış, hurda ve ucuz gemiler, mavnalar kullanılıyordu. Bazen bu gemiler Sakız, Kuşadası ve Selanik'te yapıldığı gibi uzak, ücra bir koya çekiliyor veya boş bir araziye yanaştırılıyor, çevrelerinde askeriyeden alınan çadırlar kuruluyordu. On gün burada karantinada tutulan yorgun hacılara sağlık memurları, yiyecek, temizlik malzemesi ve su yetiştirmeye çalışılıyordu.

Bir an önce evlerine dönmek isteyen hacılar çok şikayetçiydiler bu karantinadan. Bütün yolculuğu telef olmadan geçiren kimi hacılar bu son on günde ölüyordu. Hacılar ile Osmanlı Devleti'nin çoğu Rum, Ermeni ve Yahudi olan doktorları arasında kavgalar, sürtüşmeler çıkıyordu. Zorla uygulanan karantinanın üstüne bir de karantina vergisi alınması hacıların çileden çıkarıyordu. Bazı zengin ve becerikli hacılar doktorlara para verip daha baştan karantinayı delip kaçıyor, bu da ötekilerin sabrını taşıyordu.

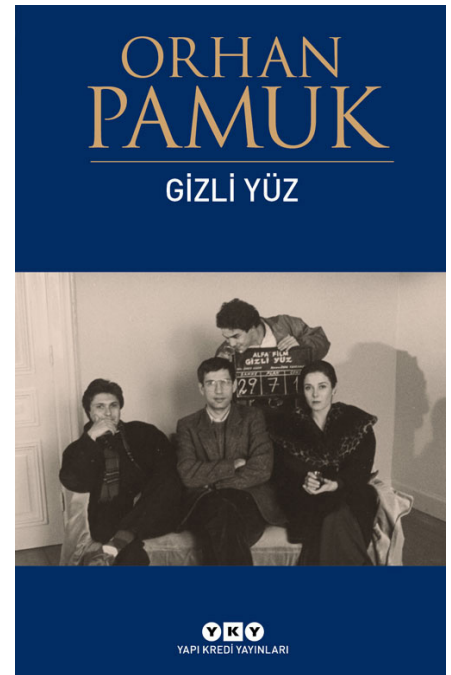

Beyaz Kale, Orhan Pamuk, 151 syf., YKY, 2013.

Ama Minger adasındaki beceriksizlik Osmanlı devletindeki benzeri olayların en fecisini yarattı. Hicaz'dan gelen İngiliz bandıralı, Persia adlı gemi İstanbul'un yolladığı telgrafta emredildiği gibi başşehirin limanına sokulmamış, kırk yedi hacı Karantina Müdürü Nikos'un bulduğu köhne bir mavnaya alınmış, mavna da Minger adasının kuzeyindeki küçük koylardan birine çekilip demirlemiştir. Aşılmaz kayalık dağlarla ve uçurumlarla çevrili bu uzak koy hacılara doğal bir hapisane görevi gördüğü için karantinaya uygundu. Ama aynı dağlar ve uçurumlar hacılara yiyecek, temiz su ve ilaç yollanmasını zorlaştırıyordu.

Sahilde hacıları kontrol edecek, doktorları, askerleri ve sağlık malzemesini barındıracak çadırların kurulması çıkan bir fırtına yüzünden gecikmişti. Beş gün süren fırtınada dalgalarla sallanarak serseme dönen Mingerli hacılar, yiyeceksiz, içeceksiz perişan olmuş, arkasından çıkan yakıcı güneşte kavrulmuşlardı. Çoğu hayatında ilk defa ada dışına yolculuk ediyordu. Hacılar zeytinlikleri, küçük çiftlikleri olan sakallı, orta yaşlı köylüler kalabalığıydı. Aralarında dedelerine, babalarına yardım eden dindar ve sakallı gençler de vardı.

Beş gün sonra tıkış tıkış mavnada kolera salgını patlak verince zaten bitkin olan hacılardan her gün biri-ikisi ölmeye başladı. Ölü sayısı her gün artıyordu. Geminin bir pislik ve hastalık kaynağı olmasına rağmen onları zorla buraya getirip bırakan memurların ve doktorların ortalıkta görünmemesi yaşlı ve itaatkâr hacıların bile sabrını taşıyordu. Karantina kampına dağları at sırtında aşarak üç günde yetişen iki Rum doktor da her yerine mikrop bulaşmış gemiye sandalla çıkıp öfkeli hacıları muayene etmek için acele etmiyordu. Bazı hacılar neden burada tutulduklarını anlamıyor, ama ölmekte olduklarını hayal meyal seziyorlardı. Yaşlı ve yorgun bazı hacılar tam ölmek üzerelerken tuhaf gözlüklü Hıristiyan doktorların

Gizli Yüz, Orhan Pamuk, 128 syf., YKY, 2016.

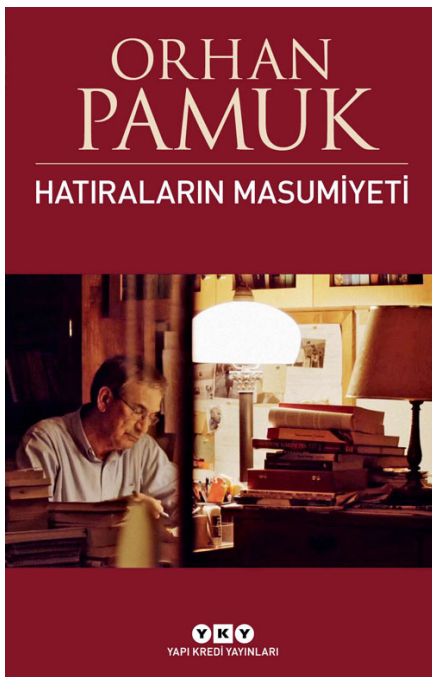
üzerlerine lizollü, ilaçlı sıvı sıktırmalarını istemiyorlardı. Dağları at sırtında aşan iki ilaç püskürtücü tulumba da zaten ilk gün bozulmuştu. Cesetleri mavnadan denize atalım diyenlerle, “şehittir, akrabamızdır, köyde gömeceğiz,” deyip buna karşı çıkan hacılar da birbirleriyle kavga ediyor ve güçlerini tüketiyorlardı.

Salgının durdurulamaması ve üstelik sayısı ve kokusu hergün artan cesetlerin toplanıp gömülmemesi birinci haftanın sonunda mavnada isyana yol açtı.

Öfkeli hacılar önce başlarındaki Trabzonlu iki Müslüman askeri bertaraf ettiler ve onları denize attılar. Hacıların hepsi gibi (aslında İmparatorluğun hakim milleti Müslüman nüfusun büyük çoğunluğu gibi) yüzme bilmeyen neferlerden biri boğularak ölünce, Vali Paşa ve Garnizon Komutanı abartılı bir cezalandırma harekâtına giriştiler.

Bu arada genç hacılar mavnanın demirini almış, ama hurda tekne kayalara bindireceğine, önce bir süre açık sularda sarhoş gibi sağa sola sürüklenmiş ve yarım gün sonra daha batıda benzer bir başka koyda kayalara bindirmişti.

Yorgun hacılar kayalara bindirip su alan mavnadan denkleri ve hediyeleri ile kolayca çıkıp köylerine kaçamamışlardı. Öyle olsaydı, olay bir erin ölümüne rağmen belki unutulurdu. Hacılar gittikçe daha kötü kokan cesetlerle dolu teknede sıkışmışlar, dalgalarla boğuşmuşlar, denkleri, koleralı zemm zem suyu şişeleriyle bir türlü olay yerinden uzaklaşamamışlardı.

Hatıraların Masumiyeti, Orhan Pamuk, 120 syf., YKY, 2016.

Bir süre sonra hacı gemisini sahilden izleyen jandarma taburu kayalıkların gerisinde ve uçurumun tepesinde mevzilenmişti. Komutanları, hacıları teslim olmaları, karantina kurallarına uymaları, gemiyi terk etmemeleri ve karaya çıkmamaları için uyarıyordu. Hacılar ise şiddetli bir telaşa kapılmışlardı: Hepsi yeniden karantinaya alınacaklarını, bu sefer mutlaka öleceklerini anlıyorlardı. Onlar için karantina sağlıklı hacıyı cezalandırıp öldürüp parasını almak için Batıda icat edilmiş şeytani bir Frenk kurnazlığı idi.

Bir sabah bir takım hacı kayalar arasından sekererek kaçmaya, keçi yollarından yukarıya çıkmaya çalışırken telaşlanan iki asker onların üzerlerine ateş etmeğe başladı. Telaşa kapılan başka erler de ateş ettiler. Minger'i işgale gelen düşman ordularını püskürtür gibi heyecanlıydılar. Askerler sakinleşip silahlarını susturana kadar sekiz on dakika geçti. Pek çok hacı vurulup düştü.

Vali Sami Paşa bu olay konusunda haberlerin yayımlanmasını, hatta herhangi bir imada bulunulmasını yasakladığı için bugün-yüz yirmi yıl sonra bile kaç hacının vurularak öldürüldüğü, kaçının teslim olup tekrar karantinaya alındığı (bazıları bu ikinci karantinada koleradan gerçekten ölmüştü), kaçının da sonunda köyüne dönüp hastalığı ve bu korkunç hikâyeyi bütün adaya yaydığı konusunda kesin bir bilgi yoktur. Ama dönem hatıralarından ve İstanbul'a, Mabeyn'e ve doğrudan Abdülhamit'e çekilmiş telgraflardan olayın sonraki gelişmelerin önemli bir kaynağı olduğu anlaşılıyor. Vali Paşa bu tarihi olaydaki sorumluluğu yüzünden eleştirilmekten, küçümsenmekten ve kötü niyetli sanılmaktan hiç kurtulamadı. Abdülhamit tarafından cezalandırılmayı bekledi ama bu olmadı. Eleştiriler yüzüne söylendiğinde, adayı koleradan korumak için hacıların üzerine asker yollamanın doğru karar olduğunu söyler, ayrıca devletin

ORHAN PAMUK

Kafamda Bir Tuhafılık, Orhan Pamuk, 490 syf., YKY, 2014.

gemisini kaçırın (aslında mavna kiralıktı), askeri- ni öldüren haydutu hoş görmenin vicdanına sığ- mayacağını buna ekler, ama her seferinde hacılara ateş emrini kendisinin vermediğini, bunun asker- lerin acemiliği sonucu yapılmış bir yanlış olduğu- nu da ifade ederdi.

Vali Paşa bu konuda en iyi savunmanın vakanın unutulmasını beklemek olduğuna karar vermiş- ti. Bunun için olayın gazetelere geçmemesine özel dikkat gösterdi ve bir süre bunda başarılı oldu. O ilk dönem Vali Hac yolunda ölenlerin dinimizde buyrulduğu gibi resmen “şehit” olduğu ve bunun en yüksek merteye olduğu konusunu işledi. Ölen ha- cıların aileleri tazminat isteklerini ifade etmek için başkente geldiği zaman onları makamında kabul ediyor, “şehitlik iksirini içenlerin cennetteki özel yeri” konusunu açıyor, “tazminat davâlarında onla- rın yanında olduğunu, elinden gelen herşeyi yapa- cağını ama lütfen Rum gazetecilerle konuşup olayı büyütmemelerini” söylüyordu. Bu devletin verdiği tazminatlarda Paşa'nın etkili olduğu ilk dönemdi.

Olay belki de unutuluyordu ki, Vali Paşa arasının iyi olduğu Rum gazetesi *Neo Agnos*'a verdiği bir rö- portajda köylerine çeşme yaptırdığı hacılardan on- ları savunan bir edayla söz ederken, “fakir hacılar” ifadesini kullandı. Kimsenin ilgilenmeyeceği bir sözdü bu. Ama bugün içeri attırdığı Manolis *Neo Agnos* gazetesinde polemikçi bir havayla hacıların fakir olmadığını, tam tersine, adanın bütün zengin Müslümanlarının yeni moda-ya uyup malı mülkü satıp Hacca gittiklerini, pek çoğunun yollarda has- talığa yakalanıp öldüğünü yazdı. Oysa Müslüman- ların eğitim seviyesinin Ortodokslardan çok daha düşük olduğu Minger Adası'nda zengin Müslü- man köylüler paralarını uzak çöllerde, İngiliz ge- milerinde akılsızca harcayacağına aralarında top- lanıp adada bir rüştiye açsalar, ya da hiç olmazsa kendi mahalle camilerinin kırık taşlarını ve çarpık minaresini onarsalar daha iyi olmaz mıydı?

Kar, Orhan Pamuk, 415 syf., YKY, 2013.

Aslında cami yerine okula önem vermek Vali'nin de inandığı “medeni” bir tutumdu ama yazıyı okurken Sami Paşa öfkeden boğulacakmış gibi hissetmişti kendini. Manolis'in Müslümanlara yukarıdan bakan tutumuna da sinir oluyordu ama asıl neden unutulmasını beklediği “Hacı Gemisi İsyanı” konusunun sinsice ısıtılıp yeniden açılmasıydı.

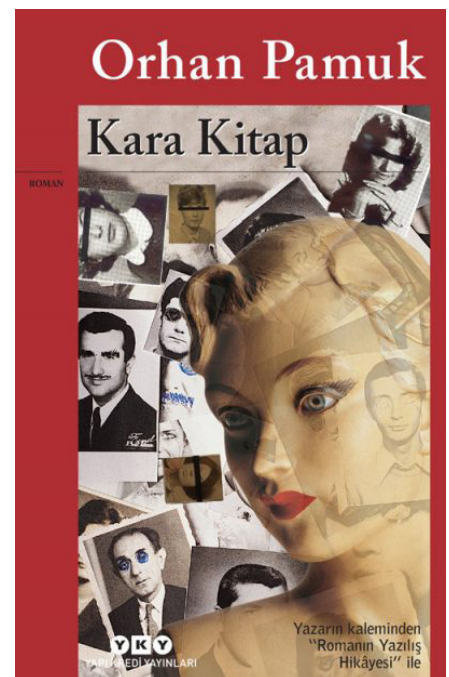
Bu ilk yazıdan sonra Vali gazetecinin peşine casuslarını takmıştı. “Tulumbacılar tekkeye giremediler” haberini okuduktan, Manolis'i hapse tıktıktan sonra en son vazife yapan iki casusu (biri çörekçi, öteki eskici kıyafetinde sokak sokak gezen iki satıcı) huzuruna çağırıp bu cahil adamlardan Manolis'e bu yazıyı kimin yazdığını konusunda umutsuzca bilgi almaya çalışarak karantinaya vermesi gereken vakitleri kaybetti. Casuslarından öğrendiği şey ise Vali'yi daha da telaşlandırdı: Evet, tulumbacıların Şeyh Hamdullah'ın tekkesinin kapısından geri çevrildiği haberinden bütün ada haberdardı ve olayın dedikodusu şimdiden yayılmıştı.

“Niye almıyorlarmış tekkeye?” diye sordu iki casusa Paşa. Madam Marika'yla konuştuğu oyuncu havayla sormuştu bunu, ama çörekçi casus anlamadı. “Mateessüf bilmiyorum Paşa hazretleri!” dedi yalnızca.

“Şeyh Hamdullah vebaymış da ondan,” dedi eskici kıyafetli öteki casus.

“Nasıl?” dedi Vali Paşa.

***Veba Geceleri, Hacı Gemi İsyanı, 27. Bölüm**

Kara Kitap, Orhan Pamuk, 432 syf., YKY, 2013.

İşin aslı nedir?

Sándor Márai'nin kaleminden İşin Aslı, Judit ve Sonrası romanı Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlandı. Üç bölüme ayrılan romanda Márai, sadakat ve yalanı, gerçeği ve arzulananı, toplumsal ilişkilerdeki dürüstlüğü anlatıyor.

Soner Sert

Kaleme aldığı elliye yakın romanında, çoğu zaman aşkı, ölümü ve kadın erkek ilişkilerini irdeleyen yazar Sándor Márai'nin YKY'den çıkan İşin Aslı, Judit ve Sonrası isimli romanı da yine aynı güzergâh içinde salınıyor. Üçlü bir aşk ilişkisini masaya yatıran, her biri ayrı birer romanmışçasına yazılan, üç farklı bölümden oluşan kitabında yazar, bir dönemin izleğini güçlü bir atmosfer aracılığıyla sahici kılıyor. İki dünya savaşı arasında gelişen olaylarda kahramanlar, değişim ve dönüşümlere uğrarken hikâye, sınıflar arası bir perspektifle okura anlatılıyor. Türkiyeli okurun, Yeşilçam klasiklerinden aşına olduğu “fakir kız – zengin oğlan” klişesini, bambaşka bir üslup ve sıkı bir dönemsel motifle okura sunan Márai, sanki bir sosyologmuşçasına toplumsal yapının derinlerine iniyor, gözlem hünerini sosyal bağlamda tahlil yapma hususunda ustaca kullanıyor ve bu yolla karakterlerinin psikolojik duygu-durumlarını daha da görünür hale büründürüyor.

Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde gelişen olaylarda, ilkin Budapeşteli bir burjuva ailenin konağına uzanılıyor. Eve Judit isimli bir kız getiriliyor, ev işlerine yardımcı olması için. Evin oğlu Peter, on altı yaşındaki bu kızdan etkileniyor. Bir süre sonra onunla bir ilişki yaşamak istediğini söylese de Judit tarafından reddediliyor. Bu süreçte kendini “yollara vuran” Peter, başka diyarlara gidiyor ve uzun bir süre ortada görünmüyor. Akabinde dönüyor ve Ilonka isimli bir kadınla evleniyor. Başta her şey yolundaymış gibi görünse de Peter'in Judit'e olan aşkını hiç unutmadığını öğreniyoruz. Bir vakit sonra da Ilonka bu aşktan haberdar oluyor ve evlilikleri zedelenmeye başlıyor. Bu kez de tıpkı Peter gibi Judit kendini yollara vuruyor.

GÜÇLÜ BİR SINIFSAK TAHLİL, SOSYAL VE SİYASAL TARİH

Yaşam sürüp giderken, Peter ve Ilonka boşanıyor ve hemen ardından Peter, Judit'le evleniyor. Ardından

bu evlilik de ayrılıkla sonuçlanıyor. Bütün bu olay örgüsünün altında ise güçlü bir atmosfer, bir sınıfsal tahlil ve Avrupa'nın iki savaş arasındaki sosyal ve siyasal tarihi gömülü.

Yazar Márai, romanını üç bölüme ayırarak kaleme alıyor. İlk bölümde Peter'in ilk eşi Ilonka anlatıcı pozisyonunda görülüyor. Ilonka, Peter'le olan ilişkisinin geçmişini ve bugününü, bir kafede, tam karşısında oturan eski bir arkadaşına aktarıyor. Asıl olarak okura anlatılan bir dille yazılan romanın bu bölümü, karakterleri tanımamıza ve olaydan haberdar olmamıza olanak sağlıyor. İkinci bölümde Peter'i dinliyoruz. Peter, yine bir kafede bir arkadaşına –tıpkı Ilonka gibi hikâyesini anlatmaya Judit'ten başlıyor. Judit'le olan tanışmasını, Ilonka'nın hayatına girmesini ve kişisel mazisini tüm boyutlarıyla aktarırken, en çok bu bölümde, burjuva sınıfına dair teşhislere kulak vermemiz sağlanıyor. Son bölümde ise Judit devreye giriyor ve bir otel odasında yeni sevgilisine yaşadıklarını anlatıyor. Günün sonunda yukarıda bahsedilen olay örgüsü açığa çıkıyor.

Yazarın kullandığı bu biçim, usta yönetmen Akira Kurosawa'nın kült filmi Rashomon (1950)'u anımsatıyor. Bir olayın üç farklı kişi tarafından aktarıldığı film, dizgiyi kurmayı alıcısına bırakırken, burada da benzeri bir hususa rastlamak mümkün. Ancak romanda, geniş bir zaman aralığının ve daha karmaşık bir olay örgüsünün bahsedildiğini atlamamak gerekiyor. Márai, Kurosawa gibi "gerçeğin ne olduğu" sorusundan ziyade, Orta Avrupa'da burjuva sınıfının çözülmesi ve bir aşk üçgeni üzerinden daha geniş bir sınıfsal perspektif çıkarma işine giriyor. Dolayısıyla geriye dönüşlerle aktarılan olay örgüsünde yazar, bir prototip üzerinden sosyolojik bir gözlem yapıyor daha çok. Sınıf farklarının her daim bir sorun olacağının altını çizirken, kişi-

“

Yazarın kullandığı bu biçim, usta yönetmen Akira Kurosawa'nın kült filmi Rashomon (1950)'u anımsatıyor. Bir olayın üç farklı kişi tarafından aktarıldığı film, dizgiyi kurmayı alıcısına bırakırken, burada da benzeri bir hususa rastlamak mümkün.

“

Macar burjuvazisinin çöküş hikâyesi olarak da okunabilecek bu romanda kültür, başat öğelerden birini oluşturuyor. Kültürün ne olduğu, özellikle burjuva bir birey için kültür olgusunun ne anlama geldiği kitabın en temel tartışması. Her üç karakter, hatta bütün karakterlere etki eden yazar kişisi de, kültür hususunda değerlendirilmeye tabi tutuluyor.

yetiştirerek ancak ve ancak bilgili olabileceğini, kültür içinse bir yaşam biçiminin esas kılınması gerektiğini ve bunun ancak gelenekle ortaya çıkabileceğini belirtirken, kültür olgusunu burjuvaya mahsus olarak sunuyor. Bu bağlamda, özellikle Türkiye burjuvazisi üzerine kafa yorulduğunda Atlı Köşk açarak ya da bir plazanın orta katlarında sergi düzenleyerek burjuva olunamayacağına dair güçlü göstergeler ortaya çıkıyor.

Kültür olgusunun üzerinde ayrıca durmakta fayda var gibi görünüyor. Türkiye’de bir burjuva bireyin odağında olduğu sanat eserinde, genelde ekonomik bir temsil alıcıya sunuluyor. Márai’nin bu kitabı, Türkiye’de ol(a)mayan burjuva kültürü üzerine de etkili bir çalışma. İşin edebi yanı bir tarafa, yazarın bu derinlemesine tahlili için bile İşin Aslı, Judit ve Sonrası her daim güncelliğini koruyacak gibi görünüyor.

sel geçmişinden söz ettiğini de anlamak mümkün. Zira kendisi de İkinci Dünya Savaşı öncesinde faşizmle uzlaşmamış, savaş sonrasında da yeni rejim olan komünizmle sıcak ilişkiler kurmayı başaramamış bir Macar’dır. Bu sebeple Amerika’ya göç etmiştir. Gerek bir burjuva olan Peter’da, gerekse de bir proleter olan Judit’te, yazarın karakterinin bir izdüşümünü görmek olasıdır. Bu husustan yola çıkarak yazar da, günün sonunda bir karaktere, bir ulusa, bir sisteme erdem bahşetmiyor. Odağa aldığı, bir temsil üzerinden sunduğu bütün imajları ustaca yeriyor, kıyasıya eleştiriyor.

KÜLTÜR OLGUSU

Macar burjuvazisinin çöküş hikâyesi olarak da okunabilecek bu romanda kültür, başat öğelerden birini oluşturuyor. Kültürün ne olduğu, özellikle burjuva bir birey için kültür olgusunun ne anlama geldiği kitabın en temel tartışması. Her üç karakter, hatta bütün karakterlere etki eden yazar kişisi de, kültür hususunda değerlendirilmeye tabi tutuluyor. Márai, bu noktada kültürlü ve bilgi olma halini kalın çizgilerle birbirinden ayırıyor. Bir proleterin, kendini

John ve Yves Berger ile sanat muhabbeti

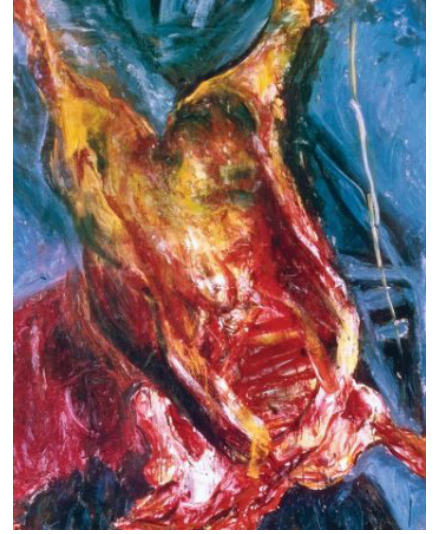
John Berger ve oğlu Yves Berger'in bazen yaşama dair, çoğu zaman da sanat üzerine mektuplarla muhabbet ettiği metin "Top Sende 'Sanat Üzerine Yazışmalar'" Metis Yayıncılık tarafından yayımlandı. "Top Sende 'Sanat Üzerine Yazışmalar'", sanat üzerinden, gerçekçilik, adlandırma, direnme, umut ve zaman gibi konularda düşünmemizi sağlıyor.

Emek Erez

John Berger, dünyanın en önemli sanat eleştirmenlerinden, ayrıca roman, şiir, senaryo gibi çeşitli alanlarda da eserleri olan dünyanın her köşesine fikirleriyle dokunmuş bir düşünür, ona kendi adıma yakıştırmayı en sevdiğim , “yetimler ittifakı” tanımından yola çıkarak oluşturduğum, “yetimler ittifakının en afili üyesi”. Oğlu Yves Berger ile ilk karşılaşmam ise Beverly Berger’in ardından John ile yazdıkları Uçuşan Etekler ‘Bir Ağıt’ (2014) kitabı ile olmuştu. Bu iki ismi tekrar bir arada düşünme sebepime gelince, Metis Yayınları tarafından, Oğuz Tecimen çevirisi ile basılan, Top Sende ‘Sanat Üzerine Yazışmalar’ adlı kitap. Yves ve John bazen yaşama dair, çoğu zaman da sanat üzerine mektuplarla muhabbet ediyorlar metinde. Birbirlerine gönderdikleri resimler, çizimler, sanatı ve yaşamı iç içe düşünebileceğimiz keyifli bir söyleşiye dönüşüyor, onlar karşılıklı fikirlerini sunarken biz de bahsedilen metinler üzerine düşünmüş oluyoruz.

AÇIK BİR KİTAP GİBİ

Metinde, Yves Berger Fransızca, “onu açık bir kitap gibi okumak” deyişinden yola çıkarak, Chaïm Soutine’in, Derisi Yüzülmüş Sığır tablosuna dair şöyle söylüyor: “İçeride olana ulaşmak için duyduğumuz o arzuyu ifade etmenin ne güzel bir yolu değil mi? Yüzleştığımız şeyin içerisine ve gizemine ulaşmak. Dış dünyaya, onu kontrol altına almak için değil de bütünüyle parçası olduğumuzu hissetmek için nüfuz etmek istemek. Tenimizde hissettiğimiz tecridi –bedenin korkunç hududunu aşmak... Chaïm Soutine’in içeriği okumak konusunda nasıl da saplantılı olduğuna bak! Derisi Yüzülmüş Sığır da kendini açık bir kitap gibi sunuyor” (Bahsedilen resim soldaki görsel).

Derisi Yüzülmüş Sığır Tablosu

“

John Berger, dünyanın en önemli sanat eleştirmenlerinden, ayrıca roman, şiir, senaryo gibi çeşitli alanlarda da eserleri olan dünyanın her köşesine fikirleriyle dokunmuş bir düşünür, ona kendi adıma yakıştırmayı en sevdiğim , “yetimler ittifakı” tanımından yola çıkarak oluşturduğum, “yetimler ittifakının en afili üyesi”.

Stoïne'in tablosu Yves'in belirttiği gibi o beden tarafından gizlenmiş yanı açığa çıkarırken, bedenin sınırlarını da göstermiş oluyor. İç olarak tanımladığımızı hissediyoruz, varlığını biliyoruz ama görmüyoruz. Oysa iç dediğimiz o yerde ne kırılmalar yaşanıyor. "İçeride olana ulaşmak için duyduğumuz o arzuyu ifade etmenin ne güzel bir yolu değil mi?" derken Yves'in bahsettiği de böyle bir şey sanırım. Mecazi anlamda içimize dönmekte görünmeyen gizemini çözmeye dair bir arzu belki de. Ayrıca bedeni sadece dışarıdan görünen olarak değil, tüm uzuvlarıyla bir bütün olarak fark etmenin yolunu açmak, varlığın içinde olup bitenle yüzleşmesi, beden tarafından kapatılanın en ince ayrıntısını duyması demek. Stoïne'in bu resminin anlatmaya çalıştığı böyle bir durum olmalı, bedenin dışı kadar içini de açıklığa kavuşturmak. Onu, bedenin hududu dışında var etmek.

John Berger Yves'e Antoine Watteau'nun iki tablosu ile cevap veriyor, Gilles ve Savoylu ile Dağ Sıçanı.

Stoïne'in Derisi Yüzülmüş Sığır tablosunun aksine Berger'in örneklediği Watteau resimleri kostümlerin içinde, yani olabildiğince içten uzak bir görüntü çiziyor çünkü kostüm genelde bir şeyi temsil etmek için giyilir, bu nedenle asıl olunan bedenden uzak bir durumu imler. Berger bunu şöyle ifade ediyor, "Tenimizde hissettiğimiz tecridi –bedenin korkunç hududunu aşmak...? Bu sözlerin ve Soutine beklenmedik bir şekilde bana Watteau'yu ve oyuncularını, soytarılarını düşündürdü. Bu korkunç hududu gizlemek için bütün o kostümler ve uçarılıklar. Arleken Gilles'i ararken Dağ Sı-

“

John Berger Yves'e
Antoine Watteau'nun
iki tablosu ile cevap
veriyor, Gilles ve
Savoylu ile Dağ Sıçanı.

ANTOINE WATTEAU, GILLES, 1718-1719

ANTOINE WATTEAU, SAVOYLU İLE DAĞ SİÇANI, 1716

çanı'na rastladım. Karları boyunca görmek için iki ayağı üstünde duran dağ sıçanlarımızdan biri, şehir ahalisini eğlendirmek için bir kutuda şimdi. Sonra Gilles'i, bir de aşağısındaki ve ardındaki eşeği buldum. (Eşek ile dağ sıçanının konuşacak epey şeyi olabilir.) Kostümümüzün içinde Gilles'in bedeninin hiçbir hududu yok, çünkü biriken onca şaka bedeni çözüp ardındaki gökyüzüne karıştırmış. Bedeni bulut haline geliyor. Manzara gibi resmedilmiş". Kostüm bedeninin sınırlarını aşmış, Watteau'nun soytarıları kostümleriyle özdeşleşerek onları bedenle bütünleştirmiş ve kostüm bedeninin neredeyse kendisi haline gelmiş. Arkadaki manzara ile ilişkilenerken onun bir parçası olmuş, sanırım John Berger'in ifade etmeye çalıştığı bu.

Metinde, Berger ve Yves burada olduğu gibi birbirlerini âdeta muhabbete kışkırtıyor ve laf lafı açıyor, bir şey başka şeyi çağrıştırıyor böylece okur açısından zevkli bir okumanın kapısı açılmış oluyor.

FAZLA BÜYÜK

Yves Berger, "sınır" hakkında yazdığı mektupta şöyle söylüyor: "Annemin bedeninden çıktım. O da annesinin bedeninden vs... Bedene her yönden bakabilirsin ama bizim için hayatta daima fazla büyük bir şeyler var. Düşünemeyeceğimiz, göremeyeceğimiz, duyamayacağımız kadar büyük. Bu yüzden doğumdan ölüme hayatı sürdürebilmek için her birimiz bu fazla büyük olanla başa çıkma yolunu bulmak zorunda." İnsanın hayatta cevabını bilmediğini tanımlayamadığı şeyler var ki bence

“

Yves Berger, "sınır" hakkında yazdığı mektupta şöyle söylüyor: "Annemin bedeninden çıktım. O da annesinin bedeninden vs... Bedene her yönden bakabilirsin ama bizim için hayatta daima fazla büyük bir şeyler var. Düşünemeyeceğimiz, göremeyeceğimiz, duyamayacağımız kadar büyük. Bu yüzden doğumdan ölüme hayatı sürdürebilmek için her birimiz bu fazla büyük olanla başa çıkma yolunu bulmak zorunda."

Top Sende-Sanat Üzerine Yazışmalar, John Berger, Çevirmen: Oğuz Tecimen, 104 syf., Metis Yayıncılık, 2020.

varlığı için önemli. Çünkü bu durum hâlâ büyü-
lü, gizemi kaybedilmemiş bir dünyada yaşamak
anlamına geliyor. İnsan türü dünyayı bir harita
gibi görüp her noktasını çözümlmek, her karı-
şını bilmek, tüm türlerini adlandırmak, onu bir
nesne gibi kendi hayal ettiği biçime getirmek iste-
se de bilinmezliğin bir şekilde sürdüğünü ve bu-
nun yaşam için önemli olduğunu düşünüyorum.
İşte, Yves Berger'in fazla büyük olarak ifade ettiği
de sanıyorum bununla ilişkili insan için bu soru-
lar anlamına gelse de her şeyin gizemini kaybet-
tiği bir dünyada olmak, soruların, merakın ve he-
vesin bitmesi anlamına gelirdi ki bu daha büyük
bir varlık krizi demek olurdu.

John Berger, Yves'e tablolarla cevap veriyor. Şu
cümleler bana göre, söylemeye çalıştığımızla
ilişkileniyor: "Fazla büyük'le yüzleştığımızda
aslında 'fazla kısa'yla yüzleşmiyor muyuz, yani
büyüklüğü ölçmek için 'ışık yılı' gibi ölçekler
icat eden kendimizle, zihnimizle? Aynısını sen
de söylüyorsun. Ama demek istediğim, büyük-
ler bizim icadımız, Varlığımızın parçası." Ber-
ger'in cevabı da aslında yine dünyanın ölçülüp
biçilmesiyle ilişkileniyor ve bunu icat eden daha
çok modern bilim ve teknolojiler ama bana göre
Yves'in sorusu daha çok varlığın zihninde "fazla
büyük" olanla ilişkili. John Berger ise daha so-
mut bir durumla açıklıyor ve belki de artık icat
ettiğimiz şeyin geri dönülmez biçimde, varlığın
bir parçası olması hâlimden bahsediyor. Şeylerin
"fazla büyük" ve "fazla kısa" olmasının nedenini
ölçmeyi bilen ve artık bilgiye göre şekillenen bir
varlık durumunu akla getiriyor bu. Sonra ekliyor
Berger, "O halde, Spinoza'yı takiben, farz et ki
varolan her şey bir bütün olduğu için bölünmez,
bu durumda büyüklüğü yüzleştığımız bir şeyden
ziyade bizi çevreleyen, içeren bir şey olarak gö-
rürüz. Sanatın bize sunmaya çabaladığı gizem
de budur." Bütünün yani tekil gerçekliği kuşatan

“

John Berger,
Yves'e tablolarla
cevap veriyor. Şu
cümleler bana
göre, söylemeye
çalıştığımızla
ilişkileniyor:
"Fazla büyük'le
yüzleştığımızda
aslında 'fazla
kısa'yla
yüzleşmiyor
muyuz, yani
büyüklüğü
ölçmek için
'ışık yılı' gibi
ölçekler icat
eden kendimizle,
zihnimizle?
Aynısını sen de
söylüyorsun. Ama
demek istediğim,
büyükler
bizim icadımız,
Varlığımızın
parçası."

bir “doğa”nın içinde olmak, o “büyük”e dâhil ve onun içinde birey olmak, kast edilen böyle bir şey olmalı bu cümlelerde. O zaman sanat içinde bulduğumuz, çevrelendiğimiz şeyin gizemli yanını bize göstermeye çabalar bu ölçülmüş, hesaplanmış olandan öte “fazla büyük”ün henüz keşfedilmemiş yanına değen, daha çok zihinsel bir edim olarak açıklanabilir.

Top Sende ‘Sanat Üzerine Yazışmalar’ kitabında John ve Yves Berger, sanat üzerinden, gerçekçilik, adlandırma, direnme, umut ve zaman gibi konularda düşünmemizi sağlıyorlar. Her şeyin üzerimize kara bulut gibi çöktüğü bir ortamda bu kitap biraz içimizi açabilir. Çünkü Yves Berger’in dediği gibi: “Bir çiçek çizimi rasyonalitenin hâkim dili karşısında bir rahatlama, direnme biçimi olabilir.” Felaketlerin gerçekliğinin karşısında akıl dışına, hayal gücüne, sanatsal kavrayışa vakit ayırmak her şeyi çözmez ama direnmeye araç olabilir, bazen hiçliğe düşsek de onu da yaratıcı bir edime dönüştürebiliriz. Yves mektuplarını, “top sende” diyerek bitiriyor genelde, John ile oynadıkları bir oyunda servis sırası değiştiğinde birbirlerine söylerlermiş. Biz de yazıyı şöyle bitirelim:

Top okurda.

“

Top Sende ‘Sanat Üzerine Yazışmalar’ kitabında John ve Yves Berger, sanat üzerinden, gerçekçilik, adlandırma, direnme, umut ve zaman gibi konularda düşünmemizi sağlıyorlar.

Silsile: Geçmişin kapanmayan yaraları

Silsile, 12 Eylül sonrası bölünmüş ailelerinin trajedilerine odaklanan bir roman. Bu dönemle ilgili okurun çok da şaşırmayacağı bir hikayesi var. Zaten Eren Aysan da okuru şaşırtmaya yönelmiyor. Aile sırrı okur için muammaya dönüşmüyor. Daha ilk bölümden Elâ'nın yaşamının değişeceğini anlıyorsunuz, dahası aile sırrının ne olduğunu da tahmin edebiliyorsunuz. Aysan, okuru Elâ'nın duygusal karmaşasının içine sürüklüyor. Roman karakteriyle empati kurmaya, onun yaşadığını anlamaya yönlendiriliyor okur.

Doğuş Sarpkaya

“

Toplumsal yaşamda bunca yarılma yaratan bir dönemin, edebiyatçılar tarafından layıkıyla anlatılması beklenir. Ama A. Ömer Türkeş'in de dediği gibi, edebiyatta derin izler bırakacak, hiç değilse belleklerde yer edecek bir '12 Eylül romanı' külliyatından söz etmek zor.

12 Eylül 1980 askeri darbesi Türkiye'de yaşayan her kesimden insanın üzerinde derin travmalar yarattı. Bu travmaların bir kısmı geniş halk kitlelerinin akılcılaştırmasıyla atlatıldı. Kardeşin kardeşi vurmadığı bir güven ortamı yaratılmıştı çünkü! Ama doğrudan baskı ve zulmün muhatabı olanlar ve onların aileleri bu dönemin derin yaralarını taşımaya devam ettiler. Her şeyin hızlıca unutulduğu bir coğrafyada, tüm yaşamlarına etki eden acıları, tamamlanmamışlık hissini, umutsuzluğu, yenilgiyi inatla yenmeye çalışan bir kuşak yarattı 12 Eylül.

Toplumsal yaşamda bunca yarılma yaratan bir dönemin, edebiyatçılar tarafından layıkıyla anlatılması beklenir. Ama A. Ömer Türkeş'in de dediği gibi, edebiyatta derin izler bırakacak, hiç değilse belleklerde yer edecek bir '12 Eylül romanı' külliyatından söz etmek zor. 2000'li yıllara gelindiğinde ise görece bir hareketlenmeden bahsedilse de roman yayıncılığında yaşanan bolluğun içinde 12 Eylül ile hesaplaşan romanların sayısı beklenen düzeyde olmadı.

Eren Aysan'ın Silsile romanı, böyle bir boşluğun içinden söz alan bir eser. Aysan, 12 Eylül'ün izlerinin ne kadar derine gidebileceğini anımsatan bir aile trajedisine odaklanıyor.

AİLE TRAJEDİSİNİN PEŞİNDE

Silsile, annesi ve babası devrimci mücadele içinde yer almış, hayatı boyunca 12 Eylül darbesinin travmalarını hissetmiş Elâ'nın yaşamına odaklanan bir roman. Elâ'nın babası uzun yıllar cezaevinde kalmış bir devrimcidir. Annesi ise darbe sonrasında intihar etmiş efsanevi bir muhalif şairdir. Elâ'nın tüm çocukluğu babasını ve annesini özlemekle geçmiştir. Gençlik yıllarına kadar annesinin intihar ettiğini öğrenmemiş olan Elâ'nın

tüm yaşamı aile geçmişi tarafından gölgelenmiştir. Hayatındaki her şeyin üstüne geldiğini düşündüğü bir anda kocasını terk eder, ABD’de bir üniversiteye başvurup ülkeden ayrılır. Tüm isteği bir “insandan kaçan” olarak yaşamını yeniden kurmaktır. Fakat eski kocası Orhan’dan gelen bir paket yaşamının yönünü değiştirecektir. Bir anda Arkansas’tan Viyana’ya, oradan Ankara ve Mardin’e uzanan bir yolculuğa sürüklenen Elâ, yaşamında doğru bildiği şeylerin ayağının altından kaydığını hissedecektir.

DUYGUSAL YOĞUNLUK

Silsile, 12 Eylül sonrasının bölünmüş ailelerinin trajedilerine odaklanan bir roman. Bu dönemle ilgili okurun çok da şaşırmayacağı bir hikayesi var. Zaten Eren Aysan da okuru şaşırtmaya yönelmiyor. Aile sırrı okur için muammaya dönüşmüyor. Daha ilk bölümden Elâ’nın yaşamının değişeceğini anlıyorsunuz, dahası aile sırrının ne olduğunu da tahmin edebiliyorsunuz. Aysan, okuru Elâ’nın duygusal karmaşasının içine sürüklüyor. Roman karakteriyle empati kurmaya, onun yaşadığını anlamaya yönlendiriliyor okur.

Tam da bu noktada kitabın ithaf bölümünde adı geçen Öner Yağcı aklımıza düşüyor. Öner Yağcı hem 12 Mart hem de 12 Eylül dönemlerini romanlarına konu eden bir edebiyatçımız. Özellikle Kardelen, Gökyüzüne Akan Irmak ve Turnalar gibi kitapları 1990’larda belirli bir çevrede çok okunur olmuştur. Romantik devrimci bir üslupla devrimci yükseliş dönemlerini ve yenilgileri anlattığı bu romanlarında, bir dönemin fotoğrafını çekmeye çalışıyordu. Ajitasyon propaganda yerine duygusal yoğunluğu hedefleyen bir yazar olan Öner Yağcı’nın edebiyatımızda niteliksel bir sıçrama gerçekleştirdiğini söylememiz zor. Fakat bir dönemin okurlarının -ki bu

“

Silsile, 12 Eylül sonrasının bölünmüş ailelerinin trajedilerine odaklanan bir roman. Bu dönemle ilgili okurun çok da şaşırmayacağı bir hikayesi var. Zaten Eren Aysan da okuru şaşırtmaya yönelmiyor.

“

Silsile, her bölümde farklı anlatıcıyla ilerleyen bir roman. Böylece, her karakterin duygu dünyasına davet ediliyor okuyucu. Fakat bu davette de eksik olan bir şey seziliyor. Anlatıcıların çokluğuna karşı üslubun çok fazla değişmemesi, Elâ'nın da Orhan'ın da Ömer'in de Wegner'in de neredeyse aynı tonla olanları anlatması, karakterlerinin dilinin aynılaşması Silsile'nin eksiklerinden biri olarak göze çarpıyor.

satırların yazarı da buna dahildir- gönlünde farklı bir yere oturan romanlar kaleme almayı başardı.

EKSİK BİR ŞEY VAR

Eren Aysan da Öner Yağcı'nın açtığı yolda ilerleyen bir roman yazmış. Duygusal anlamda yoğun bir kitap Silsile. Bu yoğunluğu arttırmaktan da çekinmemiş Aysan. Zarfların fazla kullanılması ve eylemlere eşlik eden sıfat sayısının çokluğu (“Güneş, sapsarı saçlarını yere indirmişti sanki.” (s.8), “Elinden kaptı kan kırmızı şekeri” (s.9), “Sapsarı kaşları..” (s.12)) bu tercihinin eseri olsa gerek. Ama bu tercihin bir miktar kulak tırmalayıcı olduğunu, romanın zarflardan ve sıfatlardan temizlenmesi durumunda daha sade ve okunası olacağını belirtmeliyiz.

Silsile, her bölümde farklı anlatıcıyla ilerleyen bir roman. Böylece, her karakterin duygu dünyasına davet ediliyor okuyucu. Fakat bu davette de eksik olan bir şey seziliyor. Anlatıcıların çokluğuna karşı üslubun çok fazla değişmemesi, Elâ'nın da Orhan'ın da Ömer'in de Wegner'in de neredeyse aynı tonla olanları anlatması, karakterlerinin dilinin aynılaşması Silsile'nin eksiklerinden biri olarak göze çarpıyor.

Bu eksiklere rağmen, Eren Aysan, okuması keyifli bir roman yazmayı başarmış. Bunu da duygusal anlamda yoğun bir roman yazarken, duygu sömürsü yapmayarak; hikâyenin gücüne yaslanıp biçimsel oyunlar ile estetik yetersizliğini kapatmaya çalışan post modern yazarların hatalarına düşmek yerine, karakterleri ile okur arasında bir empati köprüsü kurmayı hedefleyerek başarmış.

12 Eylül'ün açtığı yaraların sadece doğrudan muhataplarını değil, tüm toplumu etkilediğini vurgulayan Eren Aysan, ikinci romanı Silsile ile umut vaat eden bir edebiyatçı olduğunu bir kere daha hatırlatıyor.

Artun Ünsal: Sağ partiler CHP'den, sol partiler TİP'ten doğdu

Artun Ünsal ile Kırmızı Kedi Yayınları'ndan genişletilerek tekrar basılan Umuttan Yalnızlığa, Türkiye İşçi Partisi adlı kitabını konuştuk. Ünsal, "Sağ partiler CHP'den, sol partiler TİP'ten doğdu" dedi.

Sadık Güleç

Artun Ünsal son yıllarda bir gurme olarak bilindi. Peynir, zeytinyağı ve yemek üzerine bir çok araştırması ve kitabı olan Artun Ünsal aslında bir siyaset bilimci. Türkiye’de stadyum şiddeti, kan davası ve siyasal partiler üzerine kitapları olan bir akademisyen.

Artun Ünsal ile Kırmızı Kedi Yayınları’ndan genişletilerek tekrar basılan Umuttan Yalnızlığa, Türkiye İşçi Partisi adlı kitabını konuştuk.

Türkiye İşçi Partisi üzerine ilk kapsamlı araştırma sizin kitabınız. Türkiye İşçi Partisi çok küçük bir parti olarak doğmasına rağmen neden bugün hala tartışılıyor?

Şunu söylemek gerekiyor. Özellikle çok partili döneme geçildikten sonra, bütün partiler Cumhuriyet Halk Partisi içinden doğan partilerdir. Yani Demokrat Parti bile CHP içinden çıkmıştır. Türkiye’de sağ partiler CHP’den, sol partiler TİP’den doğmuştur. TİP’in bir anneannesi veya bir babaannesi yok. Bütün sol partiler onun içinden çıkmıştır. Yani şunu söyleyebiliriz; Türkiye’de iki ana ağaç vardır. Biri Cumhuriyet Halk Partisi diğeri ise Türkiye İşçi Partisi’dir. Ondan eskileri sosyalist parti saymak mümkün mü? Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminden 1950’lere kadar etkin partiler yok.

Siz Osmanlı’nın son döneminde ortaya çıkan partilerin, İştirakçi Hilmi’nin hareketi dahil, sosyalizme ilişkin çok fazla fikirlerinin olmadığını söylüyorsunuz.

Belki var ama bir kulüp hüviyetindedir. Bir kısmı Avrupa’da, Almanya’da bulunmuşlar, oralardan etkilenmişler. Tıpkı Tanzimat aydınlarının Avrupa’dan etkilenip oradaki uygulamaları halka anlatmaya çalışmaları gibi... Fakat bir dergi yayınının

“

Özellikle çok partili döneme geçildikten sonra, bütün partiler Cumhuriyet Halk Partisi içinden doğan partilerdir. Yani Demokrat Parti bile CHP içinden çıkmıştır. Türkiye’de sağ partiler CHP’den, sol partiler TİP’den doğmuştur.

ötesinde anlamları yok, halka yansımıyor. Osmanlı İmparatorluğu o zaman can derdinde, sürekli toprak kaybediyor. Yoksulluk diz boyu... İşçi sınıfı diye bir sınıf yok o zamanlar. İşçi sayısı 17-20 bin işçiyi geçmiyor. Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında ise sanayi bakımından en gelişmiş Balkan ülkeleri kaybediliyor.

İlk işçi hareketleri ve sosyalist hareket de oralarda başlıyor değil mi?

Evet, 1908 Devrimi'ne bakarsanız işçi sendikaları Türkçe, Yunanca, İbranice bildiriler yayınlıyorlar. En okumuş zümreler Balkanlar. İstanbul kozmopolit bir başkent, küçük bir imparatorluk kopyası ama Abdülhamit döneminden geçmiş, üniversitesi daha yeni kurulmuş her şeyin daha başlangıçta olduğu bir şehir. O yüzden en büyük atılım da Cumhuriyet döneminde yapılacaktır. Tabii Cumhuriyet dönemi de 19. yy'daki batılılaşmanın doğal bir sonucudur.

Fakat sol açısından paradoks şudur: Marksist analize göre işçi sınıfının gelişmesi için gereken klasik sanayileşme; önce sanayileşme, sonra onun içinden işçi sınıfının ortaya çıkması, sonra üretim araçlarının sahipleri ile çalışanlar arasındaki çelişkilerin olması... O dönemde Osmanlı İmparatorluğu küçülüyor. En eğitilmiş kesimler kentsel düzeyde kaybediliyor. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bize bir Anadolu kalıyor.

Siz bir sanayileşme, belirli bir düzeye gelmiş işçi sınıfı bekliyorsunuz ancak öyle bir şey oluşmuyor. Yani belirli düzeyde

sanayileşme belirtileri suyun öbür tarafında kalmış, siz kırsal bir toplumla baş başa kalmışsınız. Öyle ki 1950'lere kadar kentlerde yaşayanların oranı yüzde onu geçmeyecektir. Şimdi ise yüzde altmış, yüzde yetmiş, belki daha fazla. Nüfusu yüz bini geçen dört beş şehir var. Şu anda Beşiktaş'ın nüfusu altı yüz bin. Sadece bir ilçe...

Siz TİP öncesi TKP'yi bu anlamda çok önemli bulmuyorsunuz. Yani TKP'den değil TİP'den sol hareketin doğduğunu söylüyorsunuz. Sizin anlatımına göre de altmış öncesi ve Osmanlı'nın son döneminde sosyalistler ya ideolojik olarak yetersiz ya da teoriye çok fazla boğulup kısır tartışmalar içinde boğuluyorlar.

TKP'nin gerek Akaretler'de yapılan kongresinde, daha sonra altmışlarda-yetmişlerde yapılan kongrelerinde dahi katılan delege sayısı on yedi-on sekizi geçmez. Yani bir kulübün sayısını geçmez ve kendi aralarında da Nazımcılar, şucular, bucular diye ayrılırlar.

'İŞÇİ PARTİSİ'NİN ALDIĞI OYDA BAŞKILARIN BÜYÜK ROLÜ VAR'

Fakat aynı dönemlerde Türkiye'yle sosyo-ekonomik düzey olarak benzer, hatta daha geride olan ülkelerde komünistler güçlendiler. Bunun sebebi nedir?

Evet. Mesela 1970'lerde Suriye'de de diktatörlük vardı ve orada da komünistler çok zayıftı, üye sayıları yedi yüz civarındaydı. Bu sayı bile Türkiye'den aynı dönemde daha fazlaydı desem inanır mısınız? Meşhur sol tevkifatlarının yapıldığı ellili yıllarda tutuklananlar üç yüz kişiyi geçmez.

“

TKP'nin gerek Akaretler'de yapılan kongresinde, daha sonra altmışlarda-yetmişlerde yapılan kongrelerinde dahi katılan delege sayısı on yedi-on sekizi geçmez.

“

Bu Türkiye’de yapılan ilk siyasal parti araştırmasıdır. Bu ana planı içerik dışında Cumhuriyet Halk Partisi’ne de, Demokrat Parti’ye de uygulayabilirsiniz.

Bir kere Türkiye’de işçi sınıfının örgütlenmeye başlaması 1945’li yıllardan sonra başladı, o da çok sınırlı olarak. Bağımsız sendikalar kapatıldı. ABD güdümünde sendikalar teşvik edildi. Türk-İş’in kuruluşu 1952. DİSK ise ancak 1967’de ortaya çıkabildi. DİSK’in üç yüz bin üyeye sahip olduğu o yıllarda dahi İşçi Partisi’nin aldığı oy bunun çok altındaydı. Bunda baskıların da büyük rolü var.

‘BU TÜRKİYE’DE YAPILAN İLK SİYASAL PARTİ ARAŞTIRMASIDIR’

Peki sizi Türkiye İşçi Partisi’ni araştırmaya iten neydi?

Ben yurt dışındaydım. Lisansımı Fransa’da okumuştum. Doktoramı yapacaktım. Hocam da Maurice Duverger’di, o zamanlar siyasal partiler üzerine dünyanın en büyük otoritelerinden birisi. Benim tez danışmanımdı. Ona bu konuyu önerdim ve tezini kabul ettiği tek yabancı öğrenci bendim. Bu Türkiye’de yapılan ilk siyasal parti araştırmasıdır. Bu ana planı içerik dışında Cumhuriyet Halk Partisi’ne de, Demokrat Parti’ye de uygulayabilirsiniz.

Sol, Türkiye’de tabu olarak kabul edilen bir konuydu. Lisede tatlı, neşeli, bu meselelerden habersiz gençlerdik. Fakat yurt dışında okumanın verdiği rahatlık ile yeni bir dünya keşfettik. Alan araştırması için Türkiye’ye geldiğimde annem bir gün sordu; “Bugün nereye gittin?” Ona Türkiye İşçi Partisi’nin merkezine gittiğimi söylediğimde annem başladı ağlamaya. “Sen komünist mi oldun?” Annem de profesör hanımı, eğitilmiş bir insan. Hacettepe Üniversitesi’nde Sosyoloji bölümüne girdiğimde “Ben komşulara ne diyeceğim?” dedi. Hatta kan davası araştırmasını yaparken üniversiteye cezaevinden Sosyoloji bölümü yerine komünist bölümü yazan bir mektup gelmişti. Yani sosyoloji, sosyalizm tehlikeli şeylerdi. Annemin ağlamasında aslında bütün toplumun korkusu vardı. Bu korku herkes yayıldı.

Nazım Hikmet’in çektikleri, Sabahattin Ali’nin çektikleri, Hasan İzzettin Dinamo’nun çektikleri bu korkunun nedenlerine ilişkin bir örnektir.

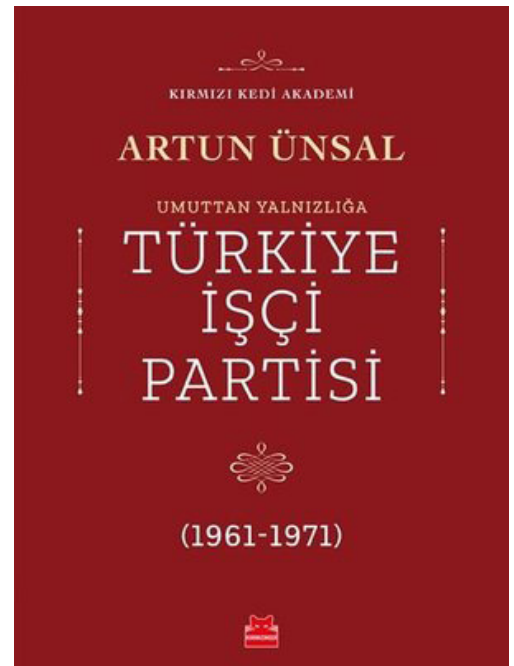
‘İŞÇİLER, SOLCULARDAN KORKAR’

Türkiye İşçi Partisi’nin kuruluşu Türkiye’deki diğer sosyalist partilerin kuruluşundan çok farklı. Aslında sosyalistlerin kurduğu bir parti değil. İlk kurucular kimlerdir, onları bu partiyi kurmaya iten neydi?

Değil. İşçi Haklarını Koruma Derneği gibi kuruluyor. Uvriyerist bir hareket. Bunlar Türk-İş bünyesinden çıkmış sendikacılar. İlk fikirleri kendi aralarında örgütlenip daha sonra siyasal partilerden kontenjan talep etmek. O güne kadar hep vardı; Cumhuriyet Halk Partisi’nden üç sendikacı aday, Demokrat Parti’den beş sendikacı aday belirlemek... O partiler de, bak sendikacılar da bizimle demek için bunu yapıyorlardı. Fakat uvriyerist hareket kendi başına çok etkin olamaz. Onun için aydınlara ihtiyaç duydu. Peki aydınlar kimdi? Başlangıçta sendika avukatlarıydı. Çünkü işçiler, solculardan korkar. Hatta Behice Boran’ın daha sonra partiye gelmesine çok soğuk davranmışlardı. Sebebi ise Behice Boran kırklı yıllarda üniversiteden solcu olduğu için atılmış aydın bir Türk kadını olmasıydı...

Mehmet Ali Aybar başlangıçtan beri var. Onu niye kabul ettiler?

Mehmet Ali Aybar, sol Kemalist ulusalcı ama sosyalizmi iyi bilen biriydi. Sendika avukatıydı. Tabii iktidara direnmiş, Marko Paşa gibi yayınlarda yer almış biriydi. Bir bedel ödemişti. İstanbul’un soylu ailelerinden birisi, Boğaz’da büyümüş, eski Türkiye rekortmeni bir isimdi. Doçent avukat olarak

Umuttan Yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi 1961-1971, Artun Ünsal, Kırmızı Kedi, 2020.

da sendikaların haklarını savunuyordu. Samimi bir ilerici, samimi bir solcuydu. Marksizmi de biliyordu ama kafasındaki şema daha Türkiye'ye özgü bir Marksist düzendi. Dünyaya sol Kemalist bir taraftan baktığını düşünüyorum. Sosyal Adalet dergisine baktığınız zaman bunu görürsünüz. O zamanlar Yön dergisi daha seçkin bir anlayışı dile getirir. O da büyük bir kulüptür. Cumhuriyet Halk Partisi'nin sol cenahından eski tüfeklere kadar herkesi toplayan bir harekettir.

'HALK SOL'A DAİMA ŞÜPHEYLE BAKAR'

Türkiye İşçi Partisi'nin ilk kurucuları arasında sosyalizme çok soğuk bakan hatta anti-komünist denebilecek isimler de var.

Halk sola daima şüphe ile bakar. Bu aşıyor. Mehmet Ali Aybar gibi sendika avukatlarının ve Kemal Türkler, Rıza Kuas, İbrahim Güzelce, Kemal Nebioğlu gibi sendikacıların büyük rolü var. Bu sendikalar da Türkiye'nin Lastik-İş, Metal-İş gibi büyük sendikaları... Bunlar bir ortak yol buldular. Program birlikte yazıldı. Neticede bu ulviriyerist hareket sola meyletti. Fakat nasıl bir sol? Ulusal yönü ağır basan enternasyonalist yönü düşük, Moskova'dan bağımsız bir sol. TKP ile ilgisi olmayan, eski tüfeklerin olmadığı bir sol.

Başlangıçta eski tüfek denilen TKP kadrolarından kimse yok değil mi? Aslında onlar da bu harekete soğuk bakıyorlar.

Tabii, küçümsüyorlar. "Bunlar cahil adamlar. Biz bunca yıldır mücadele ediyoruz" diye düşünüyorlar. Fakat onlar da ileride katılacaklar. Mihri Belli başta olmak üzere, Milli Demokratik Devrim Hareketi'nde bir sürü eski tüfek göreceksiniz.

'SOL PARTİLER NE KADAR GÜÇLENİRSE DEMOKRATİK REJİM DE O KADAR GÜÇLENİR

Kitapta da yer vermişsiniz. En büyük itirazlardan birisi CHP'den geliyor. Bülent Ecevit'in TİP'e karşı bir yazısı var, neden? Rakip olarak mı görüyorlar?

Sevmiyorlar. Bülent Ecevit bir solcu değil. Ulusçu yanı yüksektir. Öyle sosyalist bir yüzü yok, Kemalist liberal bir kişilik... Sonradan ortanın solu oldu. Toprak işleyenin, su kullananın dedi ama... Türkiye İşçi Partisi, 1965 seçimlerine yalnız girdi. Eğer CHP ile formel olmayan bir ittifak yapsaydı ikisi de güçlü çıkardı. Sol partiler ne kadar güçlenirse demokratik rejim de o kadar güçlenir.

İlk girdiği seçim 1965 seçimleri, orada kazandığı başarının altında seçim sisteminde etkili olduğu söylenir. Ne kadar doğrudur?

Aldığı oy yüzde 3'tür. Mili Bakiye Sistemi denilen bir seçim sistemi var. Fakat Milli Bakiye Sistemi büyük partilere yaraması için vardır. Yani Adalet Partisi'ne yaraması Türkiye İşçi Partisi'nden daha fazladır. Milli Bakiye Sistemi, birden fazla partinin mecliste temsiline olanak verir ama fazla da abartmamak gerekir. Burada sayıları unutuyoruz ama bunun bir önemi yok. Türkiye işçi sınıfının kendini ifade etmesidir. Küçük inanmış, örgütlü mecliste temsil edilen bir azınlık partisinin neler yapabileceğini çok aktif bir parlamenterizm yapabileceğini gösterdiler. Yani iki yüz kişilik bir grubunuz olur mecliste ama on kişilik bir partinin çıkardığı sesi çıkartamazsınız. O yüzden bugün ki muhalefet sayıca ne kadar güçlü olursa olsun yeterince etkili olamıyor. Daima geri planda kalıyor.

“

Bülent Ecevit bir solcu değil. Ulusçu yanı yüksektir. Öyle sosyalist bir yüzü yok, Kemalist liberal bir kişilik...

TİP'in hem sistemin hedefi haline gelmesi hem de sol çevrelerin daha aktif partiye katılması 65 seçimlerinden sonra mı gerçekleşiyor?

Tabii. Kitabın sonunda bir ABD'li sosyoloğun sistem teorisinden söz ediyorum. Rejimin nereye kadar kabul edeceği ve daha sonra kabul edemeyeceği... Sistem üzerindeki gerilim bir noktadan sonra kopacaktır. Nitekim o kopuş kapanması ile sonuçlandı. Aynı dönemde sağdan Milli Nizam Partisi de kapatıldı. Türkiye İşçi Partisi de kapatıldı. Ama Türkiye İşçi Partisi yöneticileri hapisliğe gönderildiler. Diğerleri İsviçre'de kısa ve mutlu bir sürgün hayatı yaşadılar.

“

Sistem üzerindeki gerilim bir noktadan sonra kopacaktır. Nitekim o kopuş kapanması ile sonuçlandı. Aynı dönemde sağdan Milli Nizam Partisi de kapatıldı.

Bugün sağda faaliyet gösteren İslamcı derneklerin o günlerde de çok faal olduklarını görüyoruz. Suudi Arabistan destekli, ABD destekli...

TİP önce işçi sınıfının olduğu büyük kentlerde örgütleniyor ama Anadolu'da bir karşılık buluyor değil mi?

Esnaflar arasında özellikle öğretmen bünyesinde bir örgütlenme oluyor. Öteden beri sola sempatisi olan kesimlerde bir karşılık buluyor. Yozgat'tan, Tokat'tan Çorum'dan Alevi kesimler katılıyor. Ankara'nın Alevi semtlerinde oy patlaması yaşandı. Ama bir seçim sonra bir Alevi partisi kuruldu ve onların oyları azaldı. 1969 seçimlerinde Birlik Partisi diye bir parti çıktı. O zamana kadar nasıl sendikacılara kontenjan verilirse, onlara da kontenjan verilirdi. Tabii Türkiye İşçi Partisi bu kontenjan dışında yerel oyları almaya başlayınca bir başka parti kurduruldu.

“

Diyeceksiniz ki 1910'larda İştirakçi Hilmi Halk İştirakün Fırkası'nı, tramvay işçileri içinden nasıl kurdu? Fakat o dönemde bir sendika yoktu. O kendi başına bir işçi lideriydi.

1965 seçimlerinden sonra kitleleşme yaşayan TİP'de en büyük tartışma Milli Demokratik Devrim tartışması ile başladı. Mihri Belli ve arkadaşlarının savunduğu neydi?

Bir tanesi önce Milli Demokratik Devrim olacak. Yani bir tür burjuva devrimi olacak. Mümkün olan en fazla toplumsal kesimin katkısıyla... Tabii bunda önderlik eden asker, sivil seçkinler de olacak. İşçilerden çok fazla söz edilmiyor. Sonraki aşamada sosyalizm gündeme gelecek.

Diğer görüş diyor ki, hemen şimdi, sosyalizm olmasa bile sosyalizme giden yoldaki engelleri küreyebileceğiz ve bunu Türkiye'deki geleneksel halka tepeden bakan, üstten gelen seçkinlerin önderliğinde değil, halktan çıkanlar yapacaktır. TİP hakikaten halktan kurulmuştur. O güne kadar sendikacıların bağımsız bir hareket yaptığı görülmedi.

Diyeceksiniz ki 1910'larda İştirakçi Hilmi Halk İştirakün Fırkası'nı, tramvay işçileri içinden nasıl kurdu? Fakat o dönemde bir sendika yoktu. O kendi başına bir işçi lideriydi.

Bugünden bakıldığında Aybar'ın işçilere dayanan sosyalizm vurgusu, içeriği tartışmalı olsa bile, Türkiye'nin geçirdiği sosyo-ekonomik değişim açısından daha doğru gibi gözüküyor. Ama sonuçta Milli Demokratik Devrimciler o dönem Türkiye'nin en dinamik kesimlerini peşlerinden sürükleyebildiler. Neden onlar daha başarılı oldu?

En dinamik olduğu konusunda şüphelerim var. Gençleri diyorsunuz, yaş itibari ile dinamik ama beyinsel dinamizm başka bir şey. Gençler Türkiye İşçi Partisi'ni yeterince solcu bulmayan kesimlere ve Türkiye İşçi Partisi'nden ayrılan Türk Solu Dergisi'ne çok yöneldiler. Ama bölünme devam etti. Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya'yı istila etmesinden sonra bu güleryüzlü sosyalizm tartışması partiyi böldü.

Başlangıçta sendikacıların kendi çıkarlarını korumak için kurdukları parti, son derece dışsal bir olay ve ideolojik tartışma yüzünden tekrar bölünüyor.

Behice Boran, Aybar'ı Çekoslavakya'nın işgaline karşı çıktığı için eleştiriyor. Partide ideolojinin hızla bu kadar önemli olması nasıl gerçekleşiyor?

Mehmet Ali Aybar etkin bir isim. Yani Amerika'nın Vietnam'a müdahalesini yargılayan bir uluslararası mahkemenin üyesi seçiliyor. Çekoslavakya'nın işgali de Moskova'nın bir başka ülkeye müdahalesi... Buna karşı çıkıyor. Onun Kemalist sol yanı yani ulusçu yanı bu. Öbürleri ise daha enternasyonalist çizgide. Yani Behice Boran, Sadun Aren ve arkadaşları... Boran ve Aybar öncesinde çok iyi arkadaşlar. Yıllarca dostluk yaptıkları arkadaşlar bir anda böyle bölünüyorlar. Sonrasında ikinci Türkiye İşçi Partisi'ni Behice Boran kurmuştur. Orada artık Aybar ekibi yoktur. Sendikacılar da artık en azından eski sendikacılar da artık yoktur. Konjoktür de artık aynı değildir.

Bütün bu tartışmalar sırasında ilk kuşak sendikacıların tavrı ne oluyor?

Sendikacılar kenara çekiliyor. Ama bir yandan Şaban Yıldız gibi sendikacılar devam ediyor. O ilk TİP hareketinde de ikinci TİP hareketinde de var. Kenara çekilen sendikacılar olduğu gibi, tutuklanan, dışarıda bırakılanlar da oldu. Burada soru şu acaba bütün bu konular güncel mi? Yani TİP realitesinin 2020'ler Türkiye'sinde hükmü var mı? Bu konunun irdelenmesi bunu cazip kılabilir diye düşünüyorum.

Kitabın ismi Umuttan Yalnızlığa... TİP'i Türkiye demokrasi mücadelesinde kaçırılmış bir fırsat olarak görüyorsunuz. Sonuçta TİP sonrası Türkiye sosyalist hareketi bin parçaya bölündü.

“

İkinci Türkiye İşçi Partisi'ni Behice Boran kurmuştur.

Ben zaten Milli Demokrat Devrimciler sonrasını kaydettim. O kadar parçalandılar ki izlemem mümkün değildi. Başlangıçta iki ana dergi vardı. Sonra kaç tane dergi çıktı kaç hareket çıktı... Her kahve her kampüs ayrı bir çizgi oldu.

Dünyanın o günkü şartlarına bakıldığında fırsatın kaçırılmaması mümkün müydü?

Şöyle düşünelim; Türkiye'nin genetiğinde sol mu var sağ mı? Türk siyasetinin genetiğinde sağ mı egemendir sol mu? Sağ. Yüzde yetmişleri-yüzde seksenleri bulur. Cumhuriyet Halk Partisi bir kere yüzde kırkı geçti. Ama oy oranı onun dışında yüzde 22 ile 28 arasında dans eder. Türkiye'de bir sol partinin iktidara gelmesi çok zor bir olaydır. Ancak belirli bir vizyonu olan, örgütlü, aktif bir muhalefet yapan kendi içinde bölünmeyen, haksızlıklara karşı duran yolsuzluklara karşı insanlara daha iyi imkanlar veren bir sol parti olabilir. Bunu hangi düzeyde yapabilir? Belediyecilik düzeyinde yapabilir. Yani belediyelerde olumlu icraatlar yapan bir sol, fırsattır. Bugün Tunceli'de komünist bir belediye başkanı var, çok olumlu şeyler yaptı. Belediyecilik insanın günlük yaşamına dokunan bir faaliyettir. Türkiye İşçi Partisi'nin o küçük haliyle bile Türkiye'deki ABD üslerini gündeme getirmesi, ABD'ye ne denli bağımlı olduğumuzu bize gösterdi..

'TÜRKİYE'DE KÜRT SORUNUNU İLK DİLE GETİREN PARTİ TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ OLMUŞTUR'

Türkiye İşçi Partisi'nin ortaya çıkması CHP'nin sola yönelmesinde İsmet İnönü'nün "biz ortanın solundayız" sözünü söylemesinde etkili olmuş mudur?

“

Türkiye'nin genetiğinde sol mu var sağ mı? Türk siyasetinin genetiğinde sağ mı egemendir sol mu? Sağ. Yüzde yetmişleri-yüzde seksenleri bulur.

Türkiye’de sağ partiler vardı. CHP hiçbir zaman sol bir parti olmamıştı. Bu durumda biz merkezdeyiz ama birazcık solundayız dediler. Fakat o zamanki adayları içinde ağalar vardı. Yani Halk Partisi bu kabuk değiştirme ile solcu bir parti olmadı. Sosyal demokrat bir parti olabilir. Ama icraatı ile olabilir.

Günümüzde de büyük kentler alındı. Hep güncelden örnek vermek istiyorum. Çünkü bilim uygulanabilir olmazsa, güncele uyarlanamaz ise o zaman ansiklopedik bir bilgi olarak kalır. Türkiye İşçi Partisi’nin dünyasına uyarlanan bir mirası var mıydı? Kaçırılan fırsat, iktidar fırsatı değildi. Kaçırılan fırsat, gerçek bir çok partili rejim fırsatıydı. Sistemin Türkiye İşçi Partisi’ne olan saldırısı Türkiye’deki demokrasinin gerilemesine neden olmuştur.

Türkiye’de Kürt sorununu ilk dile getiren parti Türkiye İşçi Partisi olmuştur. Ölüm fermanının imzalanmasına da bu tutumu neden oldu. Bugün herkes Kürtlerden söz ediyor. Bugün kadın genel başkanlar, eş başkanlar var. İlk kadın senatör Fatma hanım İşçi Partisi’nden seçildi. Yani bir sürü ilkleri İşçi Partisi gerçekleştirdi.

‘BAĞIMSIZLIK TÜRKİYE’DE ZAYIFLIKTIR AMA AYNI ZAMANDA ÖZGÜRLÜKTÜR’

Türkiye İşçi Partisi’nden sonra sol büyük bir bölünme yaşadı. Fakat daha sonra bu bölünenler özellikle doksanlı yıllardan sonra tekrar birleşmeye çalıştılar. Kuru çeşme toplanmaları ardından ÖDP’nin kuruluşu gerçekleşti. Ama yine de başarılı olmadı. Son yıllarda HDP üzerinden benzer bir tartışma gerçekleşti. Siz bu birleşmenin gerçekleşmemesini neye bağlıyorsunuz?

“

Türkiye’de sağ partiler vardı. CHP hiçbir zaman sol bir parti olmamıştı. Bu durumda biz merkezdeyiz ama birazcık solundayız dediler.

Halka inemediler. Daha sonra biliyorsunuz Boyner çıktı. İstedığı partiden aday olabilirdi. Ama olmadı. Fakat hareketi de başarılı olmadı. Ufuk Uras istediği partiden aday olamazdı. Onların hareketi de başarılı olmadı. Ben bir iki toplantılarına katılmıştım. Fakat üye olmadım. Türkiye İşçi Partisi'ne de üye olmadım. Bağımsız kalmayı hep tercih ettim. Bağımsızlık, Türkiye'de zayıflıktır ama aynı zamanda özgürlüktür.

Düşünce özgürlüğü açısından Türkiye İşçi Partisi'nin mirasının bir kenara atılmamasını yalnız bunun 'tüh iktidar kaçırıldı o zamanlar' şeklinde değil, o birikimin Türk demokrasisini daha sağlamlaştıracak şekilde taşınması gerekiyor. Çünkü uluslararası kapitalizm, finans kapitalizm krizde. Yoksulların milli gelirden aldığı pay giderek küçülüyor. Belli bir zümre gittikçe zenginleşiyor.

Sartre'nin bir sözü var, "İnsan çağını seçemez" diyor. Önemli olan, yaşadığı çağdaki yerini seçmesidir. Türkiye İşçi Partisi de bir grup insanın öyle bir denemesi oldu. Bugün de o açıdan diyoruz ki yerinizi siz belirleyebilirsiniz. Sizi iktidar beklemiyor ama umut bekleyecek. Türkiye'de sol hareketin yeniden umut olmak için de özellikle belediyeçilik düzeyinde slogana dayanmayan şeyler yapmak gerekiyor. Geçmişin köy enstitüleri dahi bugün tekrar tartışılıyor. Solun üzeri toprakla kaplanmış, sıvanmış birçok deneyimi var. Bunları tekrar ortaya çıkartabiliriz. Bu ülkede başarılı bir kır enstitüsünün şehir merkezine bilmem kaç kilometre öteye yapılmış bir şehir hastanesinden daha başarılı, daha fazla katkı yapacağını düşünüyorum.

Sizin çok farklı ilgi alanlarınız olmuş. Kan davası üzerine araştırma yaptınız, siyaset bilimi ile uğraştınız, sonra peynir, zeytinyağı, yoğurt üzerine kitaplar yazdınız araştırmalar yaptınız. Burada bu geçiş nasıl oldu?

“

Bağımsızlık, Türkiye'de zayıflıktır ama aynı zamanda özgürlüktür.

“

Kan davası araştırması nedeniyle insanları keşfetmişim, aynı insanları ürünleri ile tekrar keşfettim. Eskiden cezaevlerini ziyaret ediyordum, şimdi mandıraları, çiftlikleri ziyaret edip bir başka yönlerini öğrendim. Ömrüm boyunca bir sol uzmanı olarak kalsaydım sanırım eksik kalırdım.

sında bir tarih vardır. Sonra Fransa'da bulunduğum için Türkiye peynirlerini merak ettim. Zeytinyağını severim, onu yazdım. Bu sayede Türkiye'nin köylerini ziyaret ettim. Kan davası araştırması nedeniyle insanları keşfetmişim, aynı insanları ürünleri ile tekrar keşfettim. Eskiden cezaevlerini ziyaret ediyordum, şimdi mandıraları, çiftlikleri ziyaret edip bir başka yönlerini öğrendim. Ömrüm boyunca bir sol uzmanı olarak kalsaydım sanırım eksik kalırdım.

Herkes bunu merak ediyor. Bu kitap çıktığı zaman da “Bu adam peynirle uğraşıyordu. Meğer zamanında Türkiye İşçi Partisi'ni araştırmış” diyenler oldu. Anlatayım; kan davası bir şiddet sorunudur. Türkiye’de kadınların yüzde altmışının şiddet gördüğü, çocuklarınsa daha fazla gördüğü bir toplumda, kan davası da bir başka şiddet konusudur. Bir başka kitabım da stadyum şiddetini ele alır. Bu şiddet stadyumdan, sokağa yansımıyor. Evden sokağa, sokaktan stadyuma taşınan bir şiddettir. Aynı şekilde kan davası da kabile kültürünün, aşiret kültürünün, büyük aile kültürünün bireyleri ne derece esir ettiğini, cemaatçiliğin ne kadar zararlı olduğunu gösterir. Çok uzak bir akrabanız cinayet işlemiştir, gelir sizi vururlar. Ben şiddet karşıyım ve nedir bunun nedenleri diye araştırdım.

Diğer kitaplarım bir bakıma tesadüfen olmuştur. Yemek kitabı yazdım çünkü eşim çok güzel yemek yapardı. Yemeğe ilgi duydum, yemeklerin hikayesini anlatmayı istedim. İmambayıldı, kadınbudu dediğimiz zaman onun arka-

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Sarhoşların Perşembesi

Yazar: Jaklin Çelik

Yayınevi: İletişim Yayınları

Sayfa Sayısı : 138

Bugünün Cadıları Kadınların Yenilmez Gücü

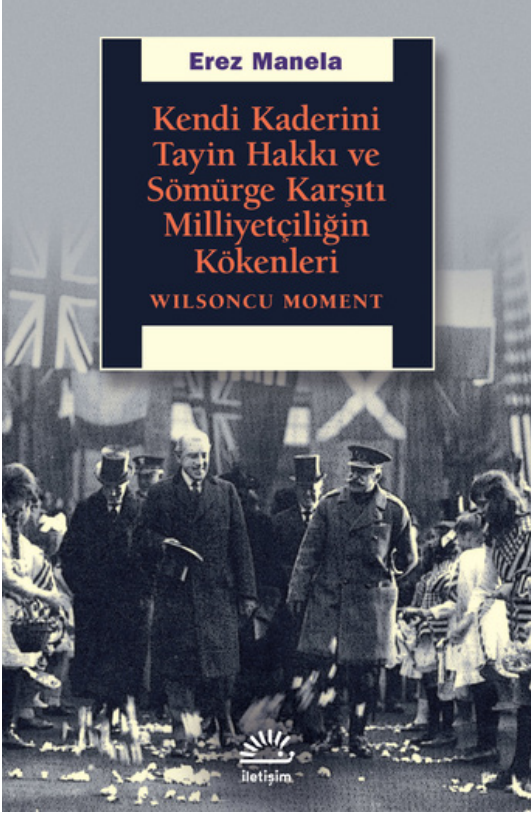
Yazar: Mona Chollet

Çevirmen: Z. Hazal Louze

Yayınevi: İletişim Yayınları

Sayfa Sayısı: 240

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Kendi Kaderini Tayin Hakkı ve Sömürge Karşıtı Milliyetçiliğin Kökenleri Wilsoncu Moment

Yazar: Erez Manela

Çevirmen: Erez Manela

Yayınevi: İletişim Yayınları

Sayfa Sayısı : 431

Kızıl Tugaylar'ın Gizli Örgütü

ÇEVİREN FULYA AKTÜRE KOÇAK

Kızıl Tugaylar'ın Gizli Örgütü

Yazar: Dimitris Mameloukas

Çevirmen: Fulya Aktüre Koçak

Yayınevi: İletişim Yayınları

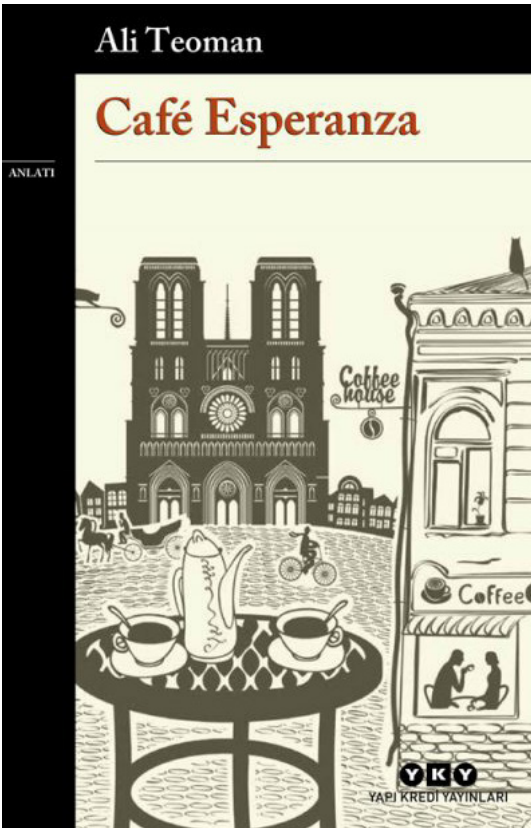
Sayfa Sayısı: 459

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Şark Şekerciliği

Yazar: Friedrich Unger
 Çevirmen: Merete Çakmak, Priscilla Mary Işın
 Yayınevi: YKY
 Sayfa Sayısı : 152

Café Esperanza

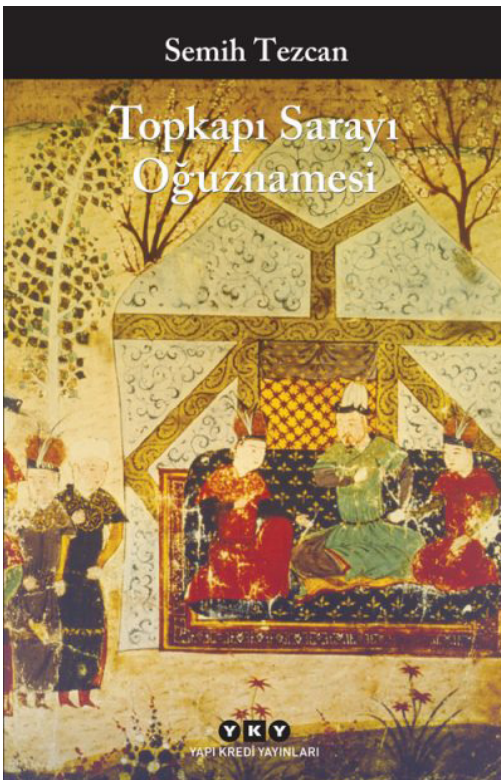
Yazar: Ali Teoman
 Yayınevi: YKY
 Sayfa Sayısı: 68

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Bir Kılıç Üzerine Çıkarsamalar

Yazar: Claudio Magris
Çevirmen: Leyla Tonguç Basmacı
Yayınevi: YKY
Sayfa Sayısı : 64

Topkapı Sarayı Oğuznamesi

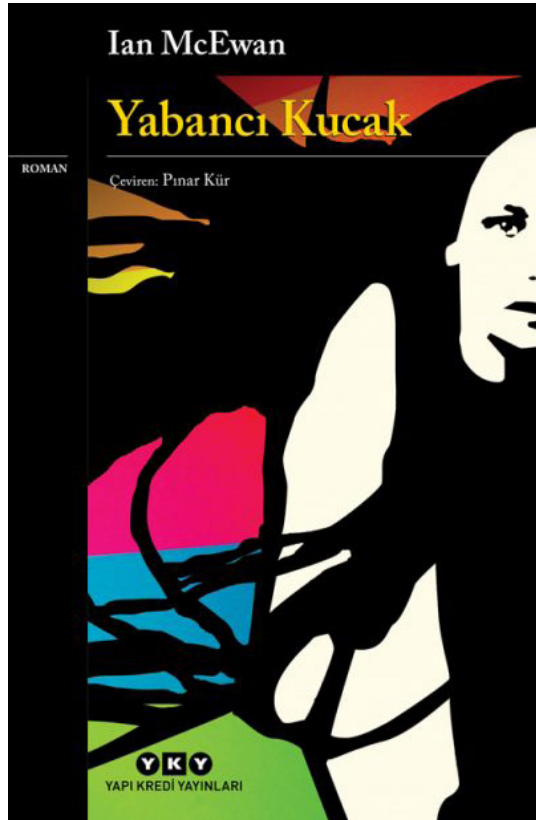
Yazar: Prof. Dr. Semih Tezcan
Yayınevi: YKY
Sayfa Sayısı: 308

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Yüklerin En Değerlisi – Bir Masal

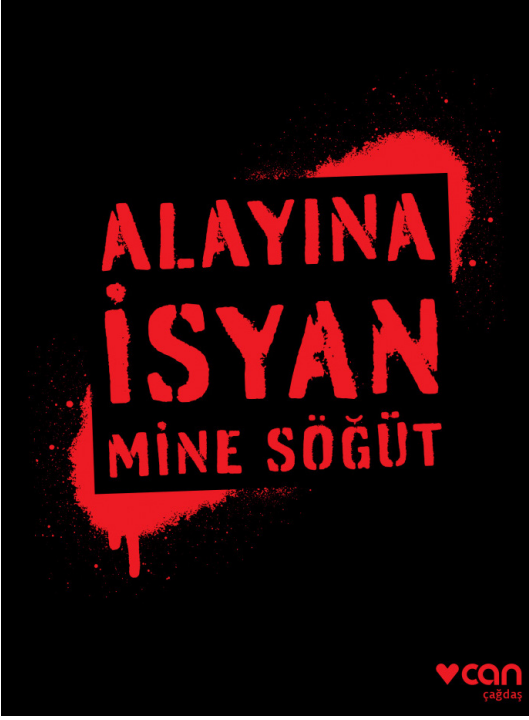
Yazar: Jean-Claude Grumberg
 Çevirmen: Aysel Bora
 Yayınevi: YKY
 Sayfa Sayısı : 64

Yabancı Kucak

Yazar: Adrian McKinty
 Çevirmen: Ian McEwan
 Çevirmen: Pınar Kür
 Yayınevi: YKY
 Sayfa Sayısı: 112

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Alayına İsyân

Yazar: Mine Söğüt
Yayınevi: Can Yayınları
Sayfa Sayısı : 264

Bir Kadının Yüreği

Yazar: Maya Angelou
Çevirmen: Doğacan Dılcun Doğan
Yayınevi: : Everest Yayınları
Sayfa Sayısı: 350